

GOVOR DIREKTORJA ARRS
NA SLOVESNOSTI OB PODELITVI ZLATIH ZNAKOV IJS
23. marca 2005

Spoštovani nagrajenci, spoštovani direktor IJS, prof. dr. Vito Turk!

Trinajsti dnevi Jožefa Stefana, ob njegovi 165. obletnici rojstva, so za slovensko znanost slavnosten in radosten dogodek. Ne slavimo samo znanstvene vloge Jožefa Stefana, niti ne samo Instituta ter raziskovalcev in raziskovalk, ki so v svetu razpoznavni po njem, temveč slavimo znanstvene dosežke in uspehe, ki presegajo meje Slovenije, a so za Slovenijo usodno pomembni.

Vesel sem, da lahko ob takšnem jubileju v imenu Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, kakor tudi v svojem imenu, čestitam letošnjim dobitnikom Zlatega znaka IJS za najodmevnejša doktorska dela v Sloveniji v preteklih treh letih: dr. Marku Žnidariču, dr. Juretu Zupanu in dr. Martinu Klanjšku. Čestitam tudi njihovim mentorjem: prof. dr. Tomažu Prosenu s Fakultete za matematiko in fiziko, dr. Svjetlani Fajfer in dr. Janezu Dolinšku, obema z Instituta "Jožef Stefan".

Vsi trije dobitniki nagrad so fiziki. Ob svetovnem letu fizike verjetno to ni naključje, ali pač. Fizika je namreč kadrovsko in finančno najmočnejše zastopano raziskovalno področje v Sloveniji. V zgodovini je imela fizika, podobno kot tudi kemija, pomembno, če ne celo odločilno vlogo pri razvoju slovenske znanosti, znanstvene politike in Slovenije nasploh in kot takšna še danes pomembno vpliva na naše vsakdanje življenje. Glede na vsestranske izzive prihodnjih desetletij pa lahko zagotovo rečemo, da se bo pomen fizikalnih znanstvenih dosežkov še povečeval.

Dr. Svjetlana Fajfer, vodja raziskovalnega programa Teorija jedra, osnovnih delcev in polj, sicer pa mentorica dr. Jureta Zupana, današnjega dobitnika Zlatega znaka IJS, je za predstavitev vsebine svoje programske skupine na SICRIS-u zapisala: "Eno od kulturnih, bolj natančno, mišljenjskih izhodišč sodobne civilizacije je tudi atomska slika sveta in obris enega od najglobljih temeljev te slike je znan kot 'standardni model'

osnovnih delcev. Sodobni kulturni svet je še kako zainteresiran, da razpozna trdnost tega temelja in morebitno njegovo podstat, zato namenja veliko sredstev v ta namen. Za kulturni razvoj Slovenije morebiti ni nepomembno, da so med nami ustvarjalni ljudje, ki aktivno sodelujejo pri 'izkopavanju' tega temelja, kajti svet bo priznal Sloveniji le takšen kulturni nivo, kakršnega bo soustvarjala s svetom, na kakršnem bo z njim komunicirala."

Fiziki so/smo se tega dejstva močno zavedali. Brez odprte komunikacije do sveta in jasne odločitve države, da potrebuje fiziko in njene dosežke, bi bila današnja slika slovenske znanosti in Slovenije drugačna. Ena od pomembnih razvojnih značilnosti fizike je bila od vsega začetka in je še vedno poudarjanje izobraževalne vloge raziskovalnega dela, ki lahko samo ob vrhunskih raziskavah odpira pot v najboljše svetovne laboratorije, od kjer se lahko prenese v Slovenijo ne le najnovejše znanje, temveč tudi najnovejše tehnologije. Prepletenost raziskovanja in izobraževanja je v fiziki uspešna zgodba, ki bi se je morali v Sloveniji naučiti tudi drugi.

Na primer, vodja raziskovalnega programa Osnovne raziskave v fiziki, prof. dr. Peter Prelovšek, sicer redno zaposlen na Fakulteti za matematiko in fiziko, dopolnilno pa na IJS, in v okviru katerega je gradil svojo raziskovalno kariero tudi dr. Marko Žnidarič, današnji dobitnik Zlatega znaka IJS, na prvem mestu poudarja povezavo raziskav z dodiplomskim in podiplomskim izobraževanjem. Na SICRIS-u lahko preberemo: "Osnovne raziskave v fiziki omogočajo kvalitetno izobraževanje mladih strokovnjakov, ki so ključnega pomena za uvajanje novih tehnologij v slovensko gospodarstvo in s tem omogočajo njegovo konkurenčnost in preživetje." V okviru raziskav na njegovem programu je bilo v obdobju 1999-2003 izvedenih 35 diplom, 2 magisterija in 21 doktoratov, od tega je bilo 16 doktorandov vključenih kot mladi raziskovalci na programu, kar dokazuje izjemen intelektualni in razvojni potencial, ki ga nudi prepletanje pedagoškega in raziskovalnega dela.

To je primer, kjer sta si znanost in država uspešno podali roki. Model mladih raziskovalcev je Sloveniji do sedaj prinesel že več kot 2.000 doktorjev znanosti, od katerih jih več kot 50 % deluje na področjih, ki niso financirana iz proračunskih sredstev za raziskave in razvoj. Nedvomen uspeh, ki se ga premalo zavedamo

in ga premalo poudarjamo. Prav današnji večer nas lahko prepriča, da je takšen državno-proračunski instrument na pravem mestu. Toliko bolj, kolikor bolj se raziskovalne usmeritve tudi v aplikacijah približujejo problemu in razvojnim perspektivam slovenskega gospodarstva. Letošnji javni poziv Agencije za mentorje novim mladim raziskovalcem gre pogumno v to smer. Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo je z usmeritvami jasno opredelilo prednostna raziskovalna področja za izbor mladih raziskovalcev, in sicer na podlagi Izhodišč in usmeritev NRRP, ki so povsem primerljiva z evropskimi raziskovalnimi prioritetami.

Z demokratizacijo Slovenije in z vstopom v Evropsko unijo je ekonomska konkurenčnost postala poudarjeno osnovno gibalno družbenega razvoja - tudi znanstvenega. V mnogih primerih je slovenska znanost že močno prepletena z družbeno in gospodarsko rastjo Slovenije. Na primer, samo število aplikativnih projektov, ki jih financira Agencija, je od leta 2000 do 2004 naraslo za 60 %, število sofinancerjev na teh projektih pa je v lanskem letu obsegalo kar 216 poslovnih akterjev z najmanj 25 % sofinancerskim lastnim deležem. Se pravi, več kot dvesto podjetij je že aktivno udeleženi pri razvoju in proračunskem sofinanciranju aplikativnih znanstvenih spoznanj. Še vedno premalo, a glede na devetdeseta leta, se je trend obrnil in je vzpodbuden. Razdrobljenost sofinanciranja bo potrebno v prihodnje bolj osredotočiti na ključne razvojne in tehnološke izzive Slovenije, ki bodo z nastajajočim Nacionalnim raziskovalno-razvojnimi programom in drugimi državno strateškimi dokumenti predstavljali jasno vodilo tudi Agenciji pri usmerjanju proračunskih sredstev za znanost.

Sodelovanje znanosti s podjetništvom je močno tudi tam, kjer si nepoznavalec sploh ne bi mislil. Današnji dobitnik Zlatega znaka IJS, dr. Martin Klanjšek, prihaja iz programske skupine akad. prof. dr. Roberta Blinca, ki lahko kljub bazični raziskovalni naravnosti pokaže precej aplikativno razvojnih dosežkov, kot na primer raziskovalno sodelovanje s podjetjem Balder pri razvoju nove generacije elektrooptičnih varilskih očal, sodelovanje z Gorenjem, pomoč pri razvoju dentalnih in gradbenih cementov, kakor tudi razvoj nove metode za detekcijo min in eksplozivov....

Letošnji javni razpis za raziskovalne projekte bo za krepitev tega področja že prinesel nove tematsko usmerjene raziskovalne projekte s ciljem večjega osredotočanja raziskovalnega dela na ključnih razvojnih usmeritvah Slovenije. Prinesel pa bo tudi novo, bolj uravnoteženo vrednotenje znanstvenoraziskovalnega in razvojnega dela, ki kaže svoje obrise tudi pri metodologiji ocenjevanj mentorjev za mlade raziskovalce.

Če smo pred leti močno poudarjali čiste kazalce znanstvene uspešnosti, kot na primer članke v najboljših svetovnih revijah in knjige pri najboljših mednarodnih založbah, tega nismo počeli kar tako. Zavedali smo se, in se še, s selekcijo in izločitvijo nekvalitetnih del v COBISS-u (pri ocenjevanju raziskovalnih rezultatov) pa bo to postala raziskovalna samoumevnost, da samo kvalitetni raziskovalni rezultati z mednarodno preveritvijo predstavljajo znanost, kot sebi lastno kulturo, ki jo moramo imeti, če hočemo z znanstvenimi rezultati kaj početi tudi izven znanosti. Rezultat je bil pričakovan. Obseg kvalitetnih znanstvenih rezultatov se je povečal in to skoraj najhitreje v Evropi. To nam priznavajo tudi drugi in učinke takšne znanstvene politike smo lahko dobro unovčili zlasti v okviru evropskih okvirnih programov. Sedaj moramo z enako odločnostjo in zavzetostjo uveljaviti tudi razvojne kazalce znanstvenega dela. Že sedaj jih ni malo, a so še vedno podcenjeni in nekako skriti. Na primer, pri evalvaciji predlogov raziskovalnih programov v letu 2003 je kar 80 % vodij raziskovalnih programov v okviru navedbe petih najboljših dosežkov navedlo publicistične dosežke, članke, knjige, poglavja v knjigah, organiziranje znanstvenih konferenc, urednikovanje... in le manj kot 10 % vodij je navedlo tudi dosežke iz prenosa znanja v prakso. To ne pomeni, da teh dosežkov ni. Nasprotno. Obstajajo, a so potlačeni, ker je pogled predlagateljev vlog za sofinanciranje določen z dominantnostjo publicističnih kazalcev. Ti so pogoj in določajo znanstvenost raziskav, ki morajo biti vedno ostrejši. A zaradi tega razvojni dosežki ne morejo ostati na drugi ravni in v evalvacijski praksi zapostavljeni. Agencija je normativno uvrstila razvojne kazalce na enako raven kot znanstvene. V praksi bo Agencija te kazalce poudarjala in jih uporabljala za ocenjevanje mentorjev, programov, projektov. Prenos znanja ne sme ostati le politična, normativna in, ali celo, ideološka fraza, temveč bo v naslednjih letih postala realen in učinkovit kazalec ne le merjenja, temveč zlasti usmerjanja znanstvenoraziskovalne dejavnosti v Sloveniji.

Na Agenciji se zavedamo usmerjevalne funkcije evalvacijskih kazalcev. Zato upravičeno pričakujemo, in kot direktor Agencije bom naredil vse, da se bo v naslednjih letih povečala stopnja znanstvene integriranosti v ključne razvojne in tehnološke izzive države Slovenije in da bodo razvojni dosežki slovenske znanosti pripomogli h kvalitetnejšemu in bogatejšemu življenju v Sloveniji.

Cenjeni nagrajenci, mentorji želim vam prijeten večer.